

СОШИАЛ МЕДИА ОРЧИНД ХЭРЭГЛЭГДЭЖ БУЙ АНГЛИ ХЭЛНИЙ ЯРИАНЫ ҮГСИЙН БҮТЭЦ БА ОРЧУУЛГЫН ДҮЙЦЭЛ

Т. Мягмарсүрэн³¹

Abstract: *The purpose of this study is to investigate English words used in social media and analyze how their meanings are translated into Mongolian in terms of equivalence. The research data consist of 93 words collected from Facebook, Instagram, and TikTok, formed through clipping, blending, and back-formation. The study employs a mixed-method approach combining qualitative and quantitative analysis. The selected words are analyzed based on their word-formation processes, translation strategies, and types of equivalence. The theoretical framework of the study is based on formal and dynamic equivalence, semantic and communicative translation, as well as classifications of equivalence. The findings reveal that 88% of clipping-based words show partial equivalence, while 61% of blending words demonstrate partial equivalence and 29% show zero equivalence. In contrast, 50% of back-formation words exhibit full equivalence in translation. These results indicate that social media expressions are rarely translated through direct equivalence; instead, they rely on meaning, usage, and cultural context. Therefore, the study concludes that translation in social media is not form-based but predominantly dynamic and communicative in nature.*

Түлхүүр үг: *Үг бүтэх арга, орчуулгын утга, дүйцэл, дүйцлийн төрөл*

СУДАЛГААНЫ ҮНДЭСЛЭЛ

Хэл тогтмол хувьсаж байдаг нь хэлний өөрийнх нь онцлог юм. Сүүлийн үед цахим орчинд англи хэлний ярианы хэл эрчимтэй хөгжиж, шинэ үг хэллэгүүд өргөн хэрэглэгдэх болсон. Ийнхүү сошиал орчинд шинээр бүтэж байгаа англи үг, хэллэгийг судлаачид ажиглан судалсаар байна. Ерөөс хэлний хувьсалд шинэ үг бүтэх процесс нь ихээхэн чухал юм (Aitchison, 2003). Англи хэлний ярианы хэлэнд шинээр үүсэж идэвхтэй хэрэглэгдэж байгаа үгс үеэр таслах /clipping/, үе нийлүүлэх /blending/, үгсийн аймаг шилжих /conversion/ зэрэг аргаар гол төлөв бүтэж байгаагийн зэрэгцээ үсгээр товчлох /acronyms/, үг давтах /reduplication/, үе салгах буюу урвуу үг бүтэх /backformation/ зэрэг аргаар бүтэх нь бас элбэг байна. Эдгээр үгс нь уламжлалт үг нийлэх /compounding/ дагаврын аргаар үүсэхээсээ илүүтэйгээр үгийг товчлох, нийлүүлэх, задлах гэсэн аргаар ихэвчлэн үүсэж байна. Энэ нь орчин үеийн цахим орчны англи хэлний үгс бүтцийн хувьд өмнөх өмнөхөөсөө илүү “жижгэрч” байгааг харуулж байна (Trigás Pereira, 2021). Иймээс ийм замаар үүсэж байгаа англи үгсийг монгол хэлэнд хэрхэн орчуулан буулгаж байгааг судлах нь зүйтэй. Ингэж аль нэгэн хураангуйлах арга замаар үүсэн бий болж байгаа англи хэлний үгсийг зөв танин мэдэж монгол хэлээр оновчтой орчуулахын тулд уг үг хэллэгийн бүтэц бүрэлдэхүүнийг мэдэж байх шаардлагатай юм. Үгийг үндсээр нь зөв таних нь оновчтой орчуулга хийхийн нэгэн үндэс болох тул үг бүтэх аргыг судлах нь сайн орчуулга хийхэд чухал нөлөөтэй (Өлзий, 2019).

³¹Доктор, дэд профессор, ОУУБИС, Англи хэлний тэнхим

Судлаачид англи хэлний үг бүтэх арга болон орчуулгын асуудлыг олон талаас нь авч үзсээр байна. Тухайлбал David Crystal (2001) интернэт орчны хэлний өөрчлөлтийг судалж, шинэ үгсийн үүсэлд технологи гол нөлөөтэйг онцлон судалсан бол Jean Aitchison (2003) хэлний хувьсалд шинэ үг бүтэх процесс чухал болохыг тэмдэглэжээ. Судлаач Ц.Өлзий (2019) үгийг буруу таньж шууд орчуулга хийвэл орчуулга алдаатай болох сөрөг нөлөөтэй тул үг бүтэх аргыг судлах нь чухал болох талаарх саналаа дэвшүүлжээ. Жишээлбэл: англи хэлний *brunch* гэдэг үг нь *breakfast + lunch* гэсэн хоёр тусдаа үгээс нийлж бүтсэн үг бөгөөд үүнийг шууд галиглан *бранч* гэж орчуулбал утга нь ойлгогдохгүй, *өдрийн хоол /lunch/* гэж дангаар нь ойлговол өдрийн хоол нь 10-14 цагийн хооронд иддэг хоол болчихно, *өглөөний цай /breakfast/*-тай адилтгаж арай боломгүй, бас зууш, хөнгөн хоол гээд андуурчаж бас болохгүй. Тиймээс уг үгийн бүтцийг нь анзаараад үзвэл өглөөний цай ба өдрийн хоолны дундах хоол буюу *оройтож иддэг өглөөний хоол* гэж зөв ойлгох юм. Энэ мэт хураангуйлсан хэлбэрээр бүтсэн англи үгсийг сошиал медиа орчинд хэрхэн орчуулан буулгаж байгаа талаарх судалгаа ховор байна. Иймд энэхүү судалгааны ажлаар дээрх үг бүтэх аргаар шинээр үүсэн бий болж байгаа олон аргууд дундаас үгийн үеийг хувиргаж, дагавар нэмэх, хасах замаар үүсэж байгаа үгс монгол хэлэнд ямар бүтэцтэй болж утга нь хэрхэн орчуулгын дүйцэл ханган ямар арга стратегиар орчуулагдаж байгааг тодорхойлохоор зорив. Тус зорилгын дагуу дараах хоёр зорилтыг тавьсан.

1. Үеэр таслах (clipping), үе нийлүүлэх (blending), үе салгах (backformation) үг бүтэх аргуудыг судлах
2. Эдгээр аргаар бүтсэн үгсийн орчуулгын дүйцлийг үнэлэх

Сошиал орчны үгсийн нийтлэг үг бүтэх арга

Үеэр таслах (Clipping) арга: Англи хэлний ярианы хэлэнд үг бүтэх үйл явц нь хэлний хөгжлийн чухал хэсэг бөгөөд нийгэм, технологийн өөрчлөлттэй шууд холбоотой (Yule, 2010). Үеэр таслах аргаар бүтсэн үг нь ярианы хэлэнд хялбар, хүмүүсийн хоорондоо хурдан харилцах хэрэгцээнээс үүсдэг. Тиймээс интернэт орчинд товчилсон хэлбэрээр бүтсэн үгс давамгай хэрэглэгдэж байна (Crystal, 2001). Энэхүү үг бүтэх арга нь үгийн нэг хэсгийг тасалж богиносгосон байдлаар шинэ үг үүсгэдэг. Жишээ нь:

- *advertisement* → *ad* (*зар*)
- *brother* → *bro* (*найз*)

Үе нийлүүлэх (Blending) арга: Энэ арга нь шинэ ойлголтыг товч бөгөөд бүтээлч байдлаар илэрхийлэх хэлний механизм юм. Jean Aitchison (2003) үе нийлүүлэх аргаар үг бүтэх нь хэлний хувьслын идэвхтэй процесс юм гэж үзсэн. Энэ нь хоёр ба түүнээс дээш үгийн үеүүдийг нийлүүлж нэг шинэ үг үүсгэдэг. Тиймээс энэ нь өөр өөр утгатай үгнүүдийн үеийг нийлүүлэх замаар шинэ нэр томьёо үүсгэж байгаа нэг хэлбэр юм. Жишээ нь:

- *Glamping* → *Glam + Camping* (*орчин үеийн тохилог бөгөөд техник технологи бүхий амралтын газар*)
- *Webinar* → *Web + Seminar* (*цахимаар хийдэг семинар, хэлэлцүүлэг*)

Үе салгах буюу урвуу үг бүтэх (Backformation) арга: Энэ аргаар үг бүтэхдээ үгэнд дагавар нэмж залгахгүй, эсрэгээрээ тухайн эх үгэнд залгасан байсан дагаврыг нь хасдаг. Ингэснээр өмнөхөөсөө уг үг нь илүү богино, морфологийн хувьд илүү энгийн бүтэцтэй шинэ үг болж үүсдэг (Nadezda, 2013). Жишээ нь:

- *Commentator* → *Comment*. “*Commentator*”-ын “*ator*” дагавар хасагдаж “*Comment*” гэсэн үг үүссэн. (“*Comment this post!*” → “*Энэ постод сэтгэгдэл бичээрэй!*”)
- *Babysitter* → *Babysit*. “*Babysitter*” (хүүхэд асрагч) үгээс “*-er*” дагавар хасагдаж “*babysit*” (хүүхэд харах) гэсэн үг үүсжээ.

ОРЧУУЛГЫН ДҮЙЦЭЛ

Орчуулгын хамгийн гол асуудал бол язгуур (SL) ба зорилтот (TL) хэл хоорондын дүйцэл (equivalence)-ийг хангах явдал юм. Энэ ойлголтыг системтэй хөгжүүлсэн гол судлаач бол Южийн Найда юм. Тэрээр орчуулгын онолд формал ба динамик дүйцэл гэсэн орчуулгын хоёр дүйцлийн ангиллыг гаргаж иржээ.

Формал дүйцэл (formal equivalence) нь эх текстийн хэлзүйн бүтэц, үгсийн дарааллыг барьж тухайн үгийг үгчилсэн аргаар орчуулах тул утга нь зорилтот хэлэндээ ойролцоо гарна.

Жишээ нь: *information* → *мэдээлэл*

Динамик дүйцэл (dynamic equivalence) нь тухайн үгийг орчуулахдаа утгыг нь хадгалахыг зорилгоо болгохын зэрэгцээ уншигчид үзүүлэх нөлөөг нь давхар адилхан байлгахыг хичээдэг. Энэ дүйцлийн гол зарчим нь язгуур эхийн үгийн утга нь зорилтот хэлэнд хамгийн ойролцоо дүйцлийг (closest natural equivalent) хангаж орчуулах юм. Ингэснээр зорилтот хэлний уншигчид тухайн үгийн утгыг эх уншигчидтай адилхан хүлээн авч ойлгоно.

Жишээ нь: *What's up?* → *Юу байна?* (Хэрвээ үгчилж орчуулбал “*Юу дээшээ байна вэ?*” гэсэн утгатай болж утга нь гажна.)

Найда (1964) дүйцэл бол тухайн үгийн утга зорилтот хэлэндээ “яг адил” (exact equivalence) буух боломжгүй бөгөөд утга нь ойролцоо л бууна гэж тэмдэглэжээ. Утгын дүйцэл нь ийнхүү яг бүрэн ижил нөлөө бий болгох боломжгүй гэдэг нь соёл, цаг хугацаа, орчин өөр өөр байдагт оршино (Alrymayh, 2024).

Петер Ньюмарк (1981) орчуулгын дүйцэлтэй холбоотойгоор семантик (semantic) ба коммуниктив (communicative) орчуулга гэсэн 2 нэр томъёог бий болгосон. Тэрээр семантик орчуулга нь язгуур хэлний утга зүйн болон өгүүлбэр зүйн бүтцийн хэм хэмжээг сахиж язгуур эхийн хам сэдвийн утгыг зорилтот хэлэнд аль болох ойролцоо дамжуулах оролдлогыг хийдэг бол коммуниктив орчуулга нь эх текстийг уншсан уншигчдад ойлгогдож байгаатай адилхан утгыг зорилтот хэлний уншигчдад бий болгох оролдлогыг хийдэг гэжээ. Тиймээс гол ялгаа нь семантик орчуулга нь утга, бүтцийг чухалчилж язгуур эх (SL)-д илүү суурилах ба үгчлэх гэх мэт шууд аргаар уг үг хэллэгийг орчуулдаг. Коммуниктив орчуулга нь уншигчид ойлгомжтой байлгахыг зорьж зорилтот хэл (TL)-д тулгуурлан чөлөөт орчуулгын аргаар үгийг орчуулдаг бөгөөд үүгээрээ динамик дүйцэлтэй төстэй. Жишээ нь:

Семантик орчуулга: “*She is a bookworm*”. Монгол орчуулга нь “*Тэр номын хорхой.*” Энд *bookworm* гэсэн үгийг шууд утгаар нь орчуулж эх текстэд ойр, соёлын утга нь бүрэн гараагүй байна. “*Time is money.*” Монголоор “*Цаг бол мөнгө.*” Англи өгүүлбэрийн бүтэц, хэлбэр 100% хадгалагдсан, үгчилсэн орчуулга. Иймээс семантик орчуулга нь формал дүйцэлтэй төстэй байна.

Коммуниктив орчуулга: “*She is a bookworm*”. Монголоор “*Тэр их ном унидаг хүн.*” гэж орчуулсан. *Bookworm* гэсэн үгийн утгыг нь тайлбарлан орчуулж *хорхой* гэдэг үгийг орхисноор утга нь уншигчдад ойлгомжтой болж, соёлын ялгаа нь арилсан байна. “*This is lit!*” гэсэн тик ток-д хэрэглэгддэг нэгэн өгүүлбэр монголоор “*Ёстой гоё байна!*” гэсэн утгыг илэрхийлж байна. Хэрвээ “*lit*” гэсэн үгийг шууд утгаар нь орчуулбал “асаалттай” гэж орчуулагдана, гэхдээ утгыг нь чухалчлан орчуулжээ. Энэ нь социал медиад хэрэглэгддэг үг хэллэг коммуниктив орчуулгын дүйцлийг ханган орчуулагдаж байгааг харуулж байна.

Орчин үеийн орчуулгын онолын гол төлөөлөгчдийн нэг Рум (2014) нь орчуулгын дүйцлийг “эн тэнцүү үнэ цэнэ” гэсэн үзэл санаагаар тайлбарласан байх бөгөөд тэрээр нэг хэл дээр хэлсэн зүйлийг нөгөө зорилтот хэл рүү орчуулах үед тэр хэлсэн зүйлийнх нь утга нь ижил буюу адил үнэ цэнтэй байх юм гэж үзжээ. Энэ үнэ цэнэ нь түвшин, хэлбэр, үүрэг функц, эсвэл эдгээрийн хоорондох аль нэг тал дээр илэрч болно гэж үздэг. Иймээс Пим “дүйцлийн парадигм”-ыг хоёр “дэд парадигм”-д хуваасан.

Натурал дүйцэл (natural equivalence): Пимийн гаргасан дүйцлийн эхнийх нь “Эн тэнцүү үнэ цэнтэй зүйлс нь хэн нэгэн орчуулга хийхээс өмнө дүйцэл нь байдаг” гэсэн үзэл санаа бөгөөд тэрээр үүнийгээ бодит дүйцэл гэж нэрлэсэн. Энэ нь орчуулга хийхээс өмнө аль хэдийн ижил үнэ цэнтэй, бэлэн дүйцэл А болон Б хэлний аль алинд нь байж байдаг гэсэн санаа юм. Өөрөөр хэлбэл хоёр хэлэнд ижил утга, ижил ойлголттой шууд таарах үг хэллэг угаас аль алинд нь байгаа тул орчуулагч “бодож зохиох” биш, шууд бэлэн дүйцлийг сонгон орчуулдаг гэсэн үг юм.

Жишээ нь: Англи хэлний *water* гэсэн үг монгол хэлний *ус* гэсэн үгтэй утга дүйцнэ. Энэ хоёр үгийн утга нь ижил, хэрэглээ нь ижил. Тиймээс Пимийн аль аль хэлэндээ угаасаа өмнө нь байсан гэж тайлбарлаад байгаа энэхүү мөн чанарын дүйцлийн учир нь нэгд, энэ дүйцэл нь орчуулагчийн шийдвэрээс хамаарахгүй, хоёрт хэл бүрд угаасаа байсан, гуравт бараг бүх хүн ижил орчуулна гэдэгт санаа нь байгаа ажээ.

Чиглэлийн дүйцэл (directional equivalence): Энэ бол натурал дүйцлийн нөгөө төрөл нь бөгөөд дүйцлийг өөр нэг өнцгөөс тайлбарласан буюу “Нэг чиглэлд орчуулж дүйцэл бий болгох нь эсрэг чиглэлд орчуулахад яг ижил дүйцэл үүснэ гэсэн баталгаа байхгүй, өөрөөр хэлбэл энэ нь асимметрик (тэгш бус харилцаа) юм” гэжээ. Пим үүнийгээ чиглэлийн дүйцэл гэж нэрлэжээ. Өөрөөр хэлбэл энэ нь А хэлнээс Б хэлэнд орчуулсан үгийг буцаагаад А хэлэнд орчуулахад яг адил дүйцэл үүсэхгүй гэсэн үг юм.

Жишээ нь: Англи хэлний “*home*” гэдэг үгийг Монгол хэл рүү “*гэр*” гэж орчуулж болно. Гэхдээ “*гэр*” гэдгийг буцаагаад англи руу орчуулахад “*home*”, “*house*”, “*ger*” гэх мэт олон хувилбар гарч ирнэ. Тиймээс энэ харилцаа нь тэгш биш, чиглэлээсээ хамаарч өөрчлөгдөж байна гэсэн санаа юм.

Рум (2014) мөн Otto Kade (1968)-ийн орчуулгын дүйцлийг ангилсан ангиллын талаар өөрийн судалгаандаа авч үзжээ. Кэйд үг болон өгүүлбэрийн түвшинд дүйцлийг дараах дөрвөн төрөл буюу загвараар ангилж болно гэж үзсэн байна. Эдгээр нь:

Нэг-нэгийн дүйцэл (One-to-one equivalence): Эх хэл дээрх нэг үг, нэр томьёо нь зорилтот хэл дээр яг нэг ижил утгатай үгээр илэрхийлэгдэнэ. Утга, хэрэглээ бараг бүрэн давхцна. Энэ дүйцлийн онцлог нь ихэвчлэн шинжлэх ухаан, техникийн нэр томьёог орчуулахад тохиромжтой, буцааж орчуулахад утга нь өөрчлөгдөхгүй хэвээрээ байдаг оршино.

Жишээ нь: “*This app collects your data.*” гэсэн фэйсбүүкийн пост. Энэ англи өгүүлбэрийг монголоор “*Энэ апп таны мэдээллийг цуглуулдаг.*” гэж орчуулна. Энэ өгүүлбэрт орсон *data* гэсэн англи үг нь *мэдээлэл* гэсэн монгол үгтэй утгын хувьд шууд дүйцэж байна. Социал медиад ийм хураангуйлах аргаар бүтсэн үгс ихэвчлэн технологи, албан ёсны мэдээлэлд илэрдэг.

Нэг-олон / олон-нэгийн дүйцэл (‘One-to-several’ or ‘several-to-one’ equivalence): Энэ нь эх хэл дээрх нэг нэгж нь зорилтот хэл дээр олон хувилбартай дүйцэх, эсвэл эсрэгээрээ зорилтот хэлний нэг нэгж нь эх хэл дээр олон хувилбартай дүйцэх тохиолдол юм. Нэг хэлний нэг үг нь нөгөө хэлэндээ олон утга эсвэл олон хувилбартай байна гэсэн үг юм.

Жишээ нь: “*I’m so down for this!*” гэсэн тик токын нэгэн сэтгэгдэл байна. Үүнийг монголоор 1/ “*Би үүнд бэлэн байна.*”, 1/ “*Би зөвшөөрч байна.*”, 3/ “*Надад таалагдлаа.*” гэж орчуулж болно. Энэ өгүүлбэрт орсон *down* гэдэг үг олон утгатай. Алинаар нь орчуулах вэ гэдэг нь тухайн ярианы хам сэдвээс хамаарна. Тиймээс энэ орчуулга нь ойролцоо дүйцлийг хангаж байгаа бөгөөд орчуулагч нь өөрөө сонголтоо хийх шаардлагатай болно. Ийм олон салаа утгатай үгээр илэрсэн үгийг буцааж орчуулахад анхны утга нь алдагдаж болно. Үүгээрээ Найдагийн динамик дүйцэлтэй ижил агуулгатай байна.

Хэсэгчилсэн дүйцэл (One-to-part equivalence): Энэ нь эх хэл дээрх утгын зөвхөн нэг хэсэг нь зорилтот хэл дээр дамжиж байгаа, өөрөөр хэлбэл дүйцлийн зөвхөн нэг хэсэг нь л утгаа хадгалж байгаа тохиолдлыг хэлнэ. Өөрөөр хэлбэл А хэл дээрх утгын зөвхөн нэг хэсэг нь Б хэлэнд дамжина. Тиймээс энэ дүйцлийн онцлог нь үгийн утга бүрэн дамжихгүй бөгөөд үүнд соёлын ялгаа ихээхэн нөлөөлөх ажээ.

Жишээ нь: англи хэлний *uncle* гэсэн үгийг монголоор орчуулахад *авга* гэх үү *нагац* гэх үү гэх асуудал гарч ирнэ. Энд *uncle* гэх үгийн 2 утга гарч ирж байгаа буюу энэ үгэнд *нагац/авга* гэсэн 2 утга хоёулаа байна. Англи хэлэндээ энэ үг хүйсийн ялгаа байхгүйгээр *аав ээжийн аль алины эрэгтэй ах дүү, хамаатан садныг* ингэж нэрлэдэг. Гэтэл монгол хэлэнд *аавын талыг авга, ээжийн талын нагац* хэмээн хүйсийн хамааралгүйгээр аль тал нь уу гэдгээр нь ялгаж нэрлэдэг онцлогтой. Тиймээс энд А хэлний үгийн утга Б хэлэнд бүрэн биш гарч хэсэгчилсэн дүйцэл бий болж байгаа хэрэг юм. Түүнчлэн энд 2 хэлний соёлын ялгаа зөрүүтэй байдал хөндөгдөж соёлын утга алдагдахад хүргэж байна.

Дүйцэлгүй ('One-to-none' or 'nil equivalence'): А хэлний үг Б хэлэнд ерөөсөө байхгүй. Өөрөөр хэлбэл язгуур хэлний үгийн утгатай тохирохуйц үг хэллэг, ойлголт зорилтот хэлэнд огт байхгүй, ямар ч дүйцэл байхгүй байгаа тохиолдлыг “дүйцэлгүй” гэнэ.

Жишээ нь: англи хэлний *selfie* гэсэн үг хэллэгийг монгол хэлэнд зүгээр л *селфи* гэнэ. Энэ нь шинээр үүсэн бий болсон үг хэллэг бөгөөд дүйцэлгүй тохиолдол юм. Энэ үг нь монгол хэлэнд анх удаа орж байгаа, өмнө нь огт байгаагүй үг, ойлголт тул шууд зээлбэр үг болон монгол хэлэнд орж ирсэн хэрэг юм. Ийм үгсийг гол төлөв галиглах, тайлбарлах аргаар орчуулна.

Хүснэгт 1: Отто Кэйдийн дүйцлийн ангиллын харьцуулалт

Төрөл	Дүйцлийн түвшин	Онцлог
Нэг-нэгийн дүйцэл	Бүрэн	Утга нь шууд тохирно.
Нэг-олон / олон-нэгийн дүйцэл	Ойролцоо	Утга илэрхийлэхэд хам сэдэв чухал.
Хэсэгчилсэн дүйцэл	Хэсэгчилсэн	Утга нь дутуу гарна.
Дүйцэлгүй	Дүйцэлгүй	Шинэ үг, хэллэг үүснэ.

Рум (2014)-ийн үзэж байгаагаар нэг-нэгийн дүйцэл нь бодит шинжтэй бөгөөд энэ нь хоёр чиглэлд ($A \rightarrow B$, $B \rightarrow A$ хэлэнд буцааж орчуулах) адилхан дүйцэл үүсэх боломжтой харилцаа юм. Харин нэг-олон болон нэг-хэсгийн дүйцэл нь чиглэлийн дүйцлийн шинжтэй байдаг. Учир нь буцааж орчуулах үед эх хэлний анхны үг, хэллэгийг яг хэвээр нь сэргээх боломж бага байдаг. Дүйцэлгүй тохиолдол нь орчуулахад бэрхшээлтэй боловч онолын хувьд чиглэлийн дүйцэлд хамгийн ойр.

Бүрэн ба бүрэн бус, үл дүйцлийн ангиллын онолын үндэс

Дээрх судлаачдын орчуулгын дүйцлийн талаарх онолын ойлголт, орчуулгын дүйцлийг ангилсан ангиллыг нэгтгэн тус судалгаанд дараах 3 төрлийн ангиллыг бий болгон ашиглаж байгааг Хүснэгт 2-д үзүүлье.

Хүснэгт 2. Дүйцлийн ангилал ба онолын үндэслэл

Дүйцлийн төрөл	Онолын үндэслэл
Бүрэн дүйцэл	Найда (формал дүйцэл), Ньюмарк (семантик орчуулга), Кэйд (нэг нэгийн дүйцэл), Пим (натурал дүйцэл)
Бүрэн бус дүйцэл	Найда (динамик дүйцэл), Ньюмарк (комюникэтив орчуулга), Кэйд (нэг-олон дүйцэл, хэсэгчилсэн дүйцэл, Пим (чиглэлийн дүйцэл)
Үл дүйцэл	Кэйд (дүйцэлгүй), Пим (чиглэлийн дүйцэл)

Тус ангиллыг хэрхэн эдгээр онолын ойлголтод тулгуурлан боловсруулсныг задлан тайлбарлавал язгуур хэлнээс зорилтот хэлэнд орчуулахад бүрэн дүйцэл гэдэг нь утга, бүтэц нь давхцана, буцааж орчуулахад утга алдагдахгүй орчуулагдана. Бүрэн бус дүйцлийн хувьд язгуур эхийн үгийн утгын аль нэг хэсэг дамжина, үүнд соёлын ялгаа нөлөөлөх ба голдуу тайлбарлан орчуулагдах бол үл дүйцэл нь дүйцэх үг байхгүй тул шинэ үгээр орчуулах шаардлагатай болно.

СУДАЛГААНЫ АРГА ЗҮЙ

Бүрэн ба бүрэн бус дүйцэл, үл дүйцэл гэсэн ангиллын дагуу үеэр таслах (clipping), үе нийлүүлэх (blending), үе салгах (backformation) аргуудаар бүтсэн үгсийг цахим орчноос түүвэрлэн шинжилгээ хийв.

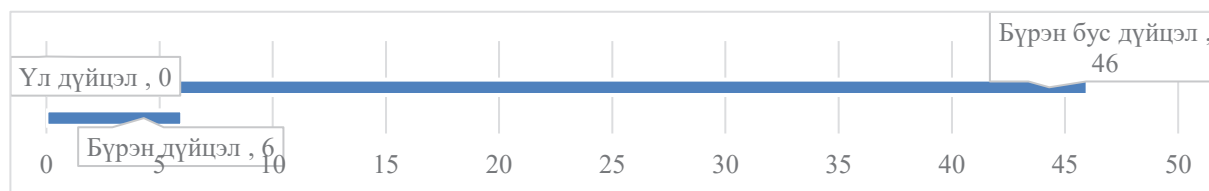
Судалгааны хэрэглэгдэхүүн: Судалгаанд фейсбүүкийн пост, сэтгэгдэл, инстаграмын пост зургийн тайлбар, рийл, текст, тик токын видео тайлбар зэрэг эх сурвалжийг ашигласан.

Өгөгдөл цуглуулсан болон боловсруулсан арга зүй: Үеэр таслах аргаар бүтсэн 52 үг, үе нийлүүлэх аргаар бүтсэн 31 үг, үе салгах аргаар бүтсэн 10 үгийг цуглуулж морфологийн задлан шинжилгээ, харьцуулсан шинжилгээ, орчуулгын дүйцлийн шинжилгээ хийв.

СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮН, ХЭЛЭЛЦҮҮЛЭГ

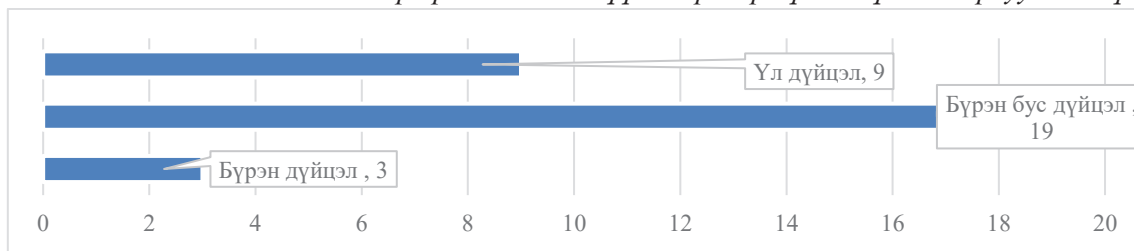
Сошиал медиа орчинд хэрэглэгдэж буй англи үгсийг судалж, монгол хэлэнд утгыг нь хэрхэн дүйцүүлэн орчуулж байгаад шинжилгээ хийх тус судалгааны үндсэн зорилгын дагуу дараах орчуулгын дүйцлийн шинжилгээ хийв. Шинжилгээг үеэр таслах, үе нийлүүлэх, үе салгах зэрэг бүтсэн арга бүрээр нь ялгаж, цуглуулсан үгсээ ангилан ямар дүйцэл хангагдан орчуулагдсаныг аналитик хэлбэрээр тайлбарлалаа.

График 1. Үеэр таслах /Clipping/ аргаар бүтсэн үгсийн орчуулгын дүйцэл

Үеэр таслах аргаар бүтсэн үгсийг монгол хэлэнд орчуулагдсан байдлыг үзвэл 88% нь бүрэн бус дүйцэл, 12% нь бүрэн дүйцэлтэй байна. Бүрэн дүйцлээр илэрсэн 6 үгийг авиачлан галиглах, үг товчлох, тайлбарлах аргаар орчуулжээ. Жишээ нь: “*Hey bro, what’s up?*” гэсэн өгүүлбэрийг “*Хөөе анд аа*” гэж орчуулсан нь ярианы хэлний сошиал медиа орчинд өргөн хэрэглэгддэг энгийн мэндчилгээний нэг хэлбэр юм. “*Hey bro, what’s up?*” гэсэн энэхүү англи өгүүлбэрийн *bro* гэсэн үг нь *brother* гэсэн үгний эхний үеийг таслан бүтсэн үг бөгөөд шууд утгаараа “*ах/эрэгтэй дүү*” гэсэн утгатай боловч бодит хэрэглээнд “*найз*”, “*анд*”, “*нөхөр*” гэсэн илүү өргөн утгаар хэрэглэгддэг. Иймээс “*bro*”-г “*анд*” гэж орчуулсан нь Найда (1964)-ийн динамик дүйцлийн зарчим юм. Учир нь язгуур хэл дээрх үгийн жинхэнэ хэрэглээний утгыг зорилготой хэлэнд ижил нөлөөтэйгөөр дамжуулжээ. Хэрвээ үүнийг шууд “*дүү минь*” эсвэл “*ах минь*” гэж орчуулбал хам сэдэвт тохирохгүй, утгын зөрүү үүснэ. Мөн энэ орчуулга нь Петер Ньюмаркын коммуниктив орчуулгад хамаарна. Учир нь өгүүлбэрийн гол зорилго нь харилцаа үүсгэж байна. Энэхүү орчуулга нь Otto Kade (1968)-ийн хэсэгчилсэн дүйцлээр орчуулагдаж харилцааны гол утга болох мэндчилгээний санааг хадгалжээ. Энэ орчуулгыг англи хэл рүү эргээд орчуулахад анхны “*Hey bro, what’s up?*” хэллэгийг бүрэн сэргэх боломжгүй байгааг Рум (2014)-ийн чиглэлийн дүйцлээр тайлбарлаж болно. Тиймээс сошиал медиа болон ярианы хэлэнд хэрэглэгддэг үе таслах аргаар бүтсэн үгсийг шууд утгаар нь орчуулахгүйгээр хэрэглээний утгад нь тулгуурлах шаардлагатайг харуулж байна. Мөн ярианы хэлний өгүүлбэрийг орчуулахдаа зарим үгийг орхих, товчилж утгыг нь алдагдуулахгүйгээр илүү ойлгомжтой орчуулж болно.

График 2. Үе нийлүүлэх аргаар бүтсэн үгсийн орчуулгын дүйцэл

Үе нийлүүлэх аргаар бүтсэн үгсийн орчуулгын 61% нь бүрэн бус дүйцэл, 29% нь үл дүйцэл, 10% нь бүрэн дүйцлээр тус тус орчуулагдсан байна. Жишээ нь: “*I get so hangry if I don't eat by noon.*” гэсэн өгүүлбэрийг “*Үд дунд хоол идэхгүй бол би өлссөнөөсөө болоод маш их уурладаг.*” гэж орчуулсан нь орчуулгын онолын хэд хэдэн хандлагатай нийцэж байна. Юуны өмнө “hangry” гэдэг үг нь *hungry* болон *angry* гэсэн хоёр үгийн нийлэмжээр бүтсэн бөгөөд монгол хэлэнд яг дүйцэх үг байхгүй. Иймээс уг үгийг шууд орчуулах боломжгүй бөгөөд утгыг задлан тайлбарлаж орчуулах шаардлага гарч байна. Энэ орчуулга нь Найда (1964)-ийн динамик дүйцлийн зарчмын дагуу язгуур хэл дээрх “hangry” гэсэн үгийн илэрхийлж буй сэтгэлзүйн байдлыг зорилтот хэлний уншигчид ойлгомжтой, адил нөлөөтэй байдлаар дамжуулсан. Өөрөөр хэлбэл, үгийг хэлбэрээр нь биш, утга ба нөлөөгөөр нь дамжуулсан байна. Мөн “hangry” гэдгийг “өлсөөд уурлах” гэж тайлбарлан орчуулснаар зорилтот хэлний уншигчид тухайн утгыг шууд ойлгох боломж бүрдсэн нь Петер Ньюмарк (1981)-ийн комюникатив онолын санааг илтгэж байгааг харуулж байна. Хэрвээ энэ үгийг шууд орчуулбал (“өлссөн-ууртай”) гэвэл ойлгомж муутай болох байв. Энэ үгийн дүйцэл нь Otto Kade (1968)-ийн хэсэгчилсэн дүйцэлд мөн хамаарч байна. Учир нь “hangry” гэдэг үгийн бүх хэлбэрийн онцлог (нэг үгээр илэрхийлэгдсэн байдал) хадгалагдаагүй боловч утга нь тайлбарлагдан орчуулагджээ. Үүнийг мөн Рум (2014)-ийн чиглэлийн дүйцэлтэй холбон тайлбарлаж болно. Өөрөөр хэлбэл, монгол орчуулгаас буцааж англи хэл рүү орчуулахад “hangry” гэдэг анхны үгийг шууд сэргээх боломжгүй. Эндээс үзэхэд сошиал медиа хэлэнд өргөн хэрэглэгдэж байгаа үе нийлүүлэх аргаар бүтсэн үгсийг орчуулахад шууд дүйцэл ховор бөгөөд утгыг тайлбарлах, уншигч төвтэй хандлага илүү үр дүнтэй болохыг харуулж байна. Иймээс орчуулга нь хэлбэрийг хадгалах бус, утгыг нөхцөлд тохируулан дамжуулах динамик үйл явц болохыг батлаж байна.

График 3. Үеэр салгах аргаар бүтсэн үгсийн орчуулгын дүйцэл

Үе салгах аргаар үг бүтсэн үгийн 20% нь үл, 30% нь бүрэн бус, 50% нь бүрэн дүйцэлтэй орчуулагджээ. Жишээ нь: “*He edited the video.*” гэсэн англи өгүүлбэрийн “*Editor*” гэсэн үгийн “-or” дагавар хасагдаж “*Edit*” гэсэн үйл үг болж үе таслах аргаар бүтжээ. Энэ өгүүлбэрийг монголоор “*Тэр бичлэгийг зассан.*” гэж орчуулсан бөгөөд “*Edit*” гэсэн үг монголоор “*засах*” гэж орчуулсан нь утгын хувьд шууд, тодорхой дүйцэж байгаа тул бүрэн дүйцэлд хамаарна. Энэ орчуулга нь Найда (1964)-ийн формал дүйцлийн онолын жишээ юм. Энэ нь язгуур хэлний үг болон зорилтот хэлний үг нь утга, үүргийн хувьд бүрэн давхцаж, нэмэлт тайлбар шаардлагагүйгээр ойлгогдож байгаатай холбоотой. Түүнчлэн энэ нь Peter Newmark-ын семантик орчуулгын жишээ бас болно. Учир нь орчуулга нь эх үгийн утгыг ягштал хадгалсан бөгөөд хэлбэрийн хувьд ч ойролцоо бүтэцтэй байна. Otto Kade (1968)-ийн дүйцлийн ангиллаар нэг-нэг дүйцэлд хамаарна. Өөрөөр хэлбэл “*edit*” гэдэг үг нь “*засах*” гэсэн ганц тодорхой утгатай дүйцэж

байгаа юм. Үүнийг мөн Рум (2014)-ийн натурал дүйцлийн үзэл санаагаар давхар тайлбарлаж болно. Учир нь уг орчуулга нь хоёр хэлний бодит, шууд дүйцлийг илэрхийлж байна. Үе таслах аргаар үүссэн үгсийн 50% нь бүрэн дүйцэлтэй байгаа нь эдгээр үгсийн утга тодорхой, бүтэц энгийн байгаатай холбоотой байна. Харин ойролцоо болон хэсэгчилсэн дүйцэл 30%-ийг эзэлж байгаа нь зарим үг олон утгатай, эсвэл хам сэдвээс хамааралтай байгааг харуулж байна. Үл дүйцэл 20% байгаа нь соёлын болон хэрэглээний ялгаанаас үүдэлтэй. Энэ нь үе салгах аргаар бүтсэн үгс нь үеэр таслах, үе нийлүүлэх аргаар бүтсэн үгстэй харьцуулахад илүү өндөр түвшний дүйцэлтэй байдаг бөгөөд ихэвчлэн формал, семантик орчуулгын стратегиар орчуулагдаж байна.

СУДАЛГААНЫ ДҮГНЭЛТ, САНАЛ

Энэхүү судалгаанаас гарсан үр дүнд тулгуурлан дараах дүгнэлтийг хийж байна. Сошиал медиа хэлний үгсийн дийлэнх нь бүрэн бус (ойролцоо/хэсэгчилсэн) дүйцлээр орчуулагдаж байна. Энэ нь эдгээр үгс шинэ бөгөөд ярианы болон соёлын онцлогтой үгс тул шууд дүйцүүлэх боломж хязгаарлагдмал байгааг харуулж байна. Үе нийлүүлэх аргаар бүтсэн үгс хамгийн их үл дүйцэлтэй байгаа нь хоёр үгийн утгыг нэгтгэсэн нийлмэл ойлголтыг агуулсан үгс нь монгол хэлэнд шууд утгаар дүйцэхгүй, тайлбарлан орчуулах шаардлагыг үүсгэж байна. Үе салгах аргаар бүтсэн үгс бусдаасаа хамгийн өндөр бүрэн дүйцэлтэй байна. Энэ нь эдгээр үгс ихэвчлэн үйл үг хэлбэртэй, утга нь тодорхой, бүтэц энгийн байгаатай холбоотой. Үеэр таслах аргаар бүтсэн үгсийг орчуулахад ойролцоо дүйцэл давамгайлж байна. Учир нь үгийн хэлбэр богиноссон ч утга нь өргөжсөн, ярианы хэрэглээ давамгайлсан байдаг. Эдгээр үр дүн нь сошиал медиа орчны англи хэлний үгсийг монгол хэлэнд орчуулах үйл явц нь шууд дүйцлээс илүүтэй утга, хэрэглээ, соёлын нөхцөлд тулгуурласан динамик, коммуниктив шинжтэй процесс болохыг нотлон харуулж байна.

Судалгааны үр дүнд тулгуурлан нэгд, орчуулгыг эхлэн суралцаж байгаа суралцагчдын үг бүтэх аргыг таних чадварыг нь хөгжүүлэх, хоёрт, үл дүйцэлтэй үгсийг зөвхөн галиглаж орчуулах биш монгол хэлэнд байгаа утга дүйцэхүйц үгээр аль болох орчуулах, эсвэл шинэ үг бүтээх зэрэг бүтээлч аргаар орчуулах, гуравт, суралцагчдад орчин үед төрөлх хэлээ оновчтой зөв хэрэглэж занших талаар зааж сургах шаардлагатай байгааг харуулж байна.

Судалгааны хязгаарлагдмал тал: Энэхүү судалгаанд фэйсбүүк, инстаграм тик ток платформоос жишээ авсанаар өгөгдлийн эх сурвалж хязгаарлагдсан, авсан жишээний тоо харьцангуй бага буюу энэ нь нийт хэлний хэрэглээг бүрэн төлөөлж чадахгүй, хам сэдвийн ялгаа бүрэн тусгагдаагүй буюу зарим үгсийн утга хэрэглээнээс хамаарч өөрчлөгдөж болох ч бүх нөхцөлийг хамраагүй, эцэст нь дүйцлийг ангилах ангилал гаргасан нь тодорхой хэмжээнд судлаачийн субъектив хандлага гарсан байж болох зэрэг хязгаарлалтууд бий.

Цаашдын судалгаа: Илүү олон платформ, илүү их өгөгдөл ашиглах, орчуулгын нөлөөг судлах боломжтой.

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- Aitchison, J. (2003). *Language Change: Progress or Decay?* Cambridge University Press.
- Alrymayh, A. N. (2024). Historical Overview of Equivalence in Translation Studies. *European Journal of Language and Culture Studies*, Vol. 3 No. 6, 8-15.
- Crystal, D. (2001). *Language and Internet*. Cambridge University Press.
- Kade, O. (1968). Zufall und Gesetzmässigkeit in der Übersetzung [Chance and regularity in translation]. *VEB Verlag Enzyke-lopadie*.
- Newmark, P. (1981). *Approaches to Translation*. Pergamon Press.

- Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. Prentice Hall.
- Nida, E. (1964). *Toward a Science of Translating*. Brill.
- Пым, А. (2014). *Exploring Translation Theories*. . 2nd ed. Routledge.
- STAŠKOVÁ, N. (2013). BACK-FORMATION IN THE NEWEST LAYER. *ACTA UNIVERSITATIS CAROLINAE PHILOLOGICA 3 / PRAGUE STUDIES IN ENGLISH XXVI*, 31–60.
- Trigás Pereira, I. (2021). New Trends in Word-Formation Processes in English: an Analysis of the Latest OED Entries. *Universidade da Coruña*.
- Yule, G. (2010). *The Study of Language*. Cambridge University Press.
- Өлзий, Ц. (2019). Англи хэлний шинэ үг бүтээх аргууд.